

**KANCELARIA
SENATU**

BIURO ANALIZ, DOKUMENTACJI
I KORESPONDENCJI

Warszawa, 29 stycznia 2020 r.

BADK.DPK.133.136.2019 MK

P10-19/19	Data wpływu petycji 4 grudnia 2019 r
	Data sporządzenia informacji o petycji 27 stycznia 2020 r.

KODEKS CYWILNY

TEMAT

**ODWOŁANIE DAROWIZNY,
ZMIANA ZASAD POWOŁANIA DO SPADKU,
ZMIANA UMOWY DOŻYWCIA NA
JEDNORAZOWE WYNAGRODZENIE**

WNOSZACY PETYCJE: petycja indywidualna

Renata Sutor.

PRZEDMIOT PETYCJI:

Podjąć inicjatywę ustawodawczą dotyczącą zmiany ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, w celu wprowadzenia możliwości odwołania darowizny z powodu wystąpienia wysokiego stopnia demoralizacji obdarowanego, zmiany zasad powołania do spadku, stworzenia nowej instytucji polegającej na zamianie umowy dożywocia na jednorazowe wynagrodzenie.

UZASADNIENIE WNOSZĄCEGO PETYCJE:

Autorka petycji wnosi o stworzenie możliwości prawnej by darczyńca mógł odwołać darowiznę z powodu wystąpienia wysokiego stopnia demoralizacji obdarowanego (np. w przypadku nadużywania alkoholu lub innych substancji odurzających, nałogu do hazardu, zadawania się ze złym towarzystwem).

Drugi postulat petycji ma na celu przyjęcie zasady, że dziedziczenie może być rzeczowe (w testamencie) albo ustawowe. W przypadku istnienia testamentu, w którym rozporządzono poszczególnymi składnikami majątkowymi (samochodem, domem) spadkobiercy nabywaliby te składniki bez dokonywania działań tego spadku. Wnosząca petycję podnosi argument, że najważniejsza jest wola spadkodawcy, a spadkobiercy powinni ją uszanować.

Autorka petycji postuluje też zmianę sposobu dokonywania działu spadku, w przypadku dziedziczenia ustawowego, jeżeli wystąpi zbieg bliskiej rodziny spadkodawcy z dalszą jego rodziną, wtedy nabyty składnik majątkowy otrzymywałaby osoba bliska, a dalsza rodzina jedynie spłatę.

Ponadto proponuje przyjęcie analogicznej zasady przy podziale majątku dorobkowego małżonków, pochodzącego z darowizny od rodziców. Wtedy córka/syn powinni otrzymać nieruchomości, zaś synowa/zięć mogliby liczyć na spłatę zasądzoną przez sąd. Podział majątku będącego dorobkiem samodzielnym małżeństwa winien odbywać się na zasadach dotychczasowych. W uzasadnieniu wnosząca petycję podnosi argument, że zaproponowana zmiana przepisów pozwoli na uniknięcie wielu rodzinnych sporów.

Trzeci postulat dotyczy wprowadzenia nowej instytucji tj. możliwości zamiany dożywocia na jednorazowe wynagrodzenie według wartości nieruchomości z chwili dokonania zamiany, z uwzględnieniem świadczeń (zwyczajowo przyjętych) wypełnionych na rzecz dożywotnika. Obecnie prawo daje możliwość rozwiązania umowy dożywocia lub zamiany na rentę.

STAN PRAWNY:

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. z 2019 r. poz. 1145 ze zm.) w art. 898 stanowi, że darczyńca może odwołać darowiznę nawet już wykonaną, jeżeli obdarowany dopuścił się względem niego rażącej niewdzięczności. Zwrot przedmiotu odwołanej darowizny powinien nastąpić stosownie do przepisów ustawy o bezpodstawnym wzbogaceniu. Od chwili zdarzenia uzasadniającego odwołanie darowizny, obdarowany powinien liczyć się z obowiązkiem zwrotu.

Darowizna nie może być odwołana z powodu niewdzięczności, jeżeli darczyńca obdarowanemu przebaczył (art. 899 § 1).

Spadkobierca nabywa spadek z chwilą otwarcia spadku (art. 925).

Powołanie do spadku (art. 926) wynika z ustawy albo z testamentu. Dziedziczenie ustawowe co do całości spadku następuje wtedy, gdy spadkodawca nie powołał spadkobiercy albo gdy żadna z osób, które powołał, nie chce lub nie może być spadkobiercą.

Dziedziczenie ustawowe co do części spadku następuje, gdy spadkodawca nie powołał do tej części spadkobiercy albo gdy którakolwiek z kilku osób, które powołał do całości spadku, nie chce lub nie może być spadkobiercą.

W przypadku dziedziczenia ustawowego w pierwszej kolejności do spadku powołane są dzieci spadkodawcy oraz jego małżonek, dziedziczą oni w częściach równych. Zgodnie z przepisami, część przypadająca małżonkowi nie może być mniejsza niż jedna czwarta całości spadku. Jeżeli dziecko spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy przypada jego dzieciom w częściach równych. Przepis ten stosuje się odpowiednio do dalszych zstępnych (art. 931).

Jeżeli w zamian za przeniesienie własności nieruchomości nabywca zobowiązał się zapewnić zbywcy dożywotnie utrzymanie „umowa o dożywocie” (art. 908), to powinien on przy braku odmiennej umowy, przyjmując zbywcę jako domownika, żywić go, dostarczać mu ubrania, mieszkania, światła i opału, zapewnić odpowiednią pomoc i pielęgnowanie w chorobie oraz sprawić mu na własny koszt pogrzeb zgodnie z zwyczajem miejscowym.

Jeżeli w umowie o dożywocie nabywca nieruchomości zobowiązał się obciążyć ją na rzecz zbywcy użytkowaniem, którego wykonywanie jest ograniczone do części nieruchomości, służebnością mieszkania lub inną służebnością osobistą albo spełniać powtarzające się świadczenia w pieniądzu lub w rzeczach, użytkowanie, służebność osobista oraz uprawnienie do powtarzających się świadczeń należą do treści prawa dożywocia. Dożywocie można zastrzec także na rzecz osoby bliskiej zbywcy nieruchomości.

Przeniesienie własności nieruchomości na podstawie umowy o dożywocie (art. 910) następuje z jednoczesnym obciążeniem nieruchomości prawem dożywocia. Do takiego obciążenia stosuje się odpowiednio przepisy o prawach rzeczowych ograniczonych.

W razie zbycia nieruchomości obciążonej prawem dożywocia nabywca ponosi też osobistą odpowiedzialność za świadczenia tym prawem objęte, chyba że stały się wymagalne w czasie, kiedy nieruchomość nie była jego własnością. Osobista odpowiedzialność współwłaścicieli jest solidarną.

Prawo dożywocia jest niezbywalne (art. 912).

W sytuacji, gdy wytworzą się między dożywotnikiem a zobowiązanym takie stosunki, że nie można wymagać od stron, żeby pozostawały nadal w bezpośredniej ze sobą styczności, sąd na żądanie jednej z nich może zamienić wszystkie lub niektóre uprawnienia objęte treścią prawa dożywocia na dożywotnią rentę odpowiadającą wartości tych uprawnień. W wyjątkowych wypadkach, sąd może rozwiązać umowę o dożywocie, na żądanie zobowiązanego lub dożywotnika gdy jest on zbywcą nieruchomości.

DZIAŁANIA POWIĄZANE:

Sąd Najwyższy w wyroku z 26 stycznia 2018 r. (II CSK 254/17) uznał, że przesłankę rażącej niewdzięczności uznaje się za spełnioną tylko w przypadkach szczególnych: zwłaszcza przestępstw obdarowanego przeciwko darczyńcy lub osobom dla niego bliskim albo rażącego zaniedbywania obowiązków rodzinnych.

Zgodnie z tezą uchwały **Sądu Najwyższego** z dnia 7 stycznia 1967 r. (III CZP 32/66) – oświadczenie odwołujące darowiznę nieruchomości z powodu rażącej niewdzięczności nie powoduje przejścia własności nieruchomości z obdarowanego na darczyńcę, lecz stwarza jedynie obowiązek zwrotu przedmiotu odwołanej darowizny stosownie do przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu.

Jeżeli małżonkowie dokonali darowizny nieruchomości objętej ich wspólnością ustawową, to w razie śmierci jednego z nich późniejsze odwołanie tej darowizny przez pozostałego przy życiu małżonka dotyczyć może tylko jednego udziału w darowanej nieruchomości (wyrok **Sądu Najwyższego** z 29 września 1969 r., I CR 458/69).

Sąd Najwyższy w postanowieniu z 16 grudnia 1986 r. (II CRN 325/86) podkreślił, że w stosunku do małżonka spadkodawcy uznanego (na podstawie art. 928 § 2) za niegodnego, mają zastosowanie ogólne zasady dziedziczenia, nie ma zastosowania art. 931 § 2.

INFORMACJE DODATKOWE:

W myśl art. 899 § 1 Kodeksu cywilnego, wystąpienie u obdarowanego umyślnego

zachowania mającego znamiona rażącej niewdzięczności względem darczyńcy, stanowi przesłankę do odwołania darowizny. Przykładem takiej niewdzięczności mogą być m.in.: ciężkie znieważenie darczyńcy, popełnienie innego przestępstwa skierowanego przeciwko jego mieniu lub osobie, opuszczenie darczyńcy w chorobie, niemające uzasadnienia zerwanie kontaktów rodzinnych.

Zwrot przedmiotu odwołanej darowizny (art. 898 § 2) następuje na skutek złożenia oświadczenia woli przez darczyńcę, w tym momencie powstaje zobowiązanie do zwrotu przedmiotu na mocy przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu. Stosowanie tego mechanizmu jest jednak zbyteczne w przypadku darowizny jeszcze niewykonanej.

Odwołanie darowizny ma skutek obligacyjny, nie rzeczowy (nie przenosi przedmiotu darowizny na darczyńcę). Obdarowany jest zobowiązany do zawarcia umowy rozporządzającej, której treścią jest zwrotne przeniesienie przedmiotu darowizny na darczyńcę. Ma to miejsce zarówno w przypadku własności nieruchomości, jak i własności rzeczy ruchomych oraz innych praw majątkowych.

W przypadku, gdy darowizna pochodzi z majątku wspólnego, a obdarowany dopuścił się rażącej niewdzięczności tylko względem jednego z małżonków, odwołaniu może podlegać darowizna tylko w zakresie udziału wynoszącego połowę.

Na gruncie prawa spadkowego funkcjonuje zasada pierwszeństwa dziedziczenia testamentowego przed dziedziczeniem ustawowym.

Spadkobiercy ustawowi dochodzą do dziedziczenia w następującej kolejności:

- 1) małżonek i zstępni spadkodawcy;
- 2) małżonek, rodzice, rodzeństwo i zstępni rodzeństwa spadkodawcy;
- 3) dziadkowie spadkodawcy;
- 4) dzieci małżonka spadkodawcy;
- 5) gmina ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy i Skarb Państwa.

Dzieci spadkodawcy oraz jego małżonek dziedziczą w częściach równych. Jednakże część przypadająca małżonkowi nie może być mniejsza niż jedna czwarta całości spadku.

Jeżeli do dziedziczenia dochodzą wyłącznie dzieci spadkodawcy, niezależnie od ich liczby, przypadają im udziały równej wysokości. Tak samo wygląda podział majątku, gdy do spadku z ustawy powołany jest małżonek i nie więcej niż troje dzieci. W sytuacji, gdy dziedziczy więcej niż troje dzieci spadkodawcy oraz jego małżonek, to małżonkowi przypada jedna czwarta spadku, natomiast dzieci dziedziczą między sobą pozostałą część spadku w częściach równych.

Spadkobierca może: przyjąć spadek bez ograniczenia odpowiedzialności za długi (przyjęcie proste), przyjąć spadek z ograniczeniem tej odpowiedzialności (przyjęcie z dobrodziejstwem inwentarza) lub spadek odrzucić.

Spadkobierca ustawowy może przez umowę z przyszłym spadkodawcą (art. 1048) zrzec się dziedziczenia po nim. Umowa taka powinna być zawarta w formie aktu notarialnego.

Nabycie spadku przez spadkobiercę następuje z chwilą otwarcia spadku (art. 925).

Zgodnie z prawem, z wnioskiem o stwierdzenie nabycia spadku może wystąpić osoba mająca w tym interes: prawny, moralny, społeczny, majątkowy lub niemajątkowy. Uprawnienie do wystąpienia z wnioskiem nie jest roszczeniem materialnoprawnym, lecz procesowym, z tego względu nie podlega przedawnieniu. Kodeks cywilny nie precyzuje terminu, po którego upływie nie można wystąpić z żądaniem. Potwierdzone prawo do spadku może mieć formę: postanowienia sądu o stwierdzeniu nabycia spadku lub zarejestrowanego notarialnego aktu poświadczenia dziedziczenia.

Status dożywotnika¹ (art. 908) może uzyskać jedynie osoba fizyczna. Dożywotnikiem może być: zbywca własności nieruchomości (samodzielnie) albo kumulatywnie z osobą bliską, albo wyłącznie osoba bliska. Przepisy dopuszczają na drodze sądowej, możliwość zamiany na żądanie jednej ze stron wszystkich lub niektórych uprawnień objętych treścią prawa dożywocia na dożywotnią rentę odpowiadającą wartości tych uprawnień.

W piśmiennictwie funkcjonują różne opinie na temat zamiany na rentę praw włączonych do treści dożywocia (art. 908 § 2). Według najszerszego stanowiska zamianie na dożywotnią rentę mogą podlegać także objęte treścią dożywocia użytkowanie i służebności osobiste oraz powtarzające się świadczenia zarówno w pieniądzu, jak i w rzeczach oznaczonych tylko co do gatunku. Natomiast w odniesieniu do użytkowania czy służebności osobistych, roszczenie o ich zamianę przyznaje jedynie dożywotnikowi.

Jeżeli ustaną przyczyny uzasadniające zamianę świadczeń dożywotnich na rentę, nie jest możliwe żądanie stosownej zamiany ani zasądzenia renty za okres trwania negatywnych relacji między stronami stosunku zobowiązaniowego.

OPRACOWAŁA

Marzena Krysiak

WICEDYREKTOR

Danuta Antoszkiewicz

¹ Osoba uprawniona do uzyskiwania dożywotnich świadczeń.